

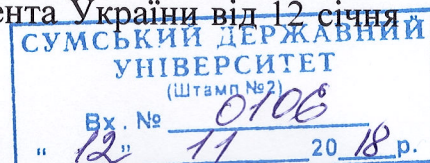
ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію Карінцевої Олександри Іванівни на тему
«Методологічні засади реструктуризації національної економіки України з
урахуванням еколого-економічних трансформацій», подану на здобуття
наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність обраної теми дослідження. Активізація глобалізаційних, інтеграційних та конвергентних процесів зумовлює кардинальну трансформацію базових закономірностей та ключових концептуальних засад побудови світогосподарських відносин. Динамічність та масштабність трансформаційних процесів провокує появу значного спектру наднаціональних ініціатив, спрямованих на адресне вирішення певних глобальних проблем, які, хоча і мають більшою мірою рекомендаційний характер, але, як правило, за замовчуванням передбачають об'єднання навколо них максимально можливої кількості країн (наприклад, Декларації тисячоліття ООН, Цілі сталого розвитку, концепція «Індустрія 4.0» тощо). У свою чергу, долучення до цих міжнародних ініціатив передбачає здійснення відповідних трансформацій національних економік країн з урахування вимог, стандартів та обмежень, визначених на наднаціональному рівні.

Останнім часом, дедалі більший перелік рекомендацій зорієнтований на посилення екологізації економічних процесів, а також пошук безпечних та ефективних механізмів забезпечення поступальних темпів економічного зростання, що підтверджує важливість врахування еколого-економічних факторів у процесі реалізації державної політики, спрямованої на реформування народногосподарського комплексу.

Разом з тим, сучасна структура національної економіки України не відповідає аналогічним трендам провідних країн світу, що актуалізує необхідність активізації динамічних трансформаційних процесів у цьому напрямку в найближчій перспективі. Однак, такі перетворення мають носити не стихійний та фрагментарний характер, а бути виваженими та науково обґрунтованими. Саме тому існує гостра необхідність вирішення ряду важливих проблем, зокрема: щодо виявлення основних закономірностей, вітчизняних та загальносвітових трендів структурних змін під впливом еколого-економічних трансформацій; ідентифікації екологічного ризику галузей народного господарства; встановлення характеру впливу базових економічних, екологічних та соціальних детермінант на ефективність функціонування конкретної галузі, а також зміну результативних показників діяльності взаємопов'язаних галузей унаслідок зміни вхідних детермінант та ін. Об'єктивна потреба у вирішенні зазначених проблем обумовила вибір теми дослідження, його мету та завдання, а також підтверджує його актуальність та практичну значимість.

Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки. Дисертація виконана в контексті Основних напрямів фундаментальних досліджень на 2014-2018 рр. (Постанова Президії НАНУ від 20.12.2013 р. № 179), основних засад реалізації державної стратегії сталого розвитку «Україна-2020» (Указ Президента України від 12 січня

2015 року № 5/201) та ін. Дисертація пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт Сумського державного університету. Так, зокрема: в межах теми «Фундаментальні основи формування екологічно орієнтованих механізмів реалізації соціально-економічного потенціалу в умовах інформаційного суспільства» (№ д/р 0111U002149) розроблено методологічні засади оцінювання потенціалу галузей національної економіки з урахуванням екологічної складової; в межах теми «Розроблення фундаментальних основ відтворювального механізму «зеленої» економіки в умовах інформаційного суспільства» (№ д/р 0115U000684) – засади формування стратегій оптимізації структури національної економіки України з урахуванням екологічних трансформацій; в межах теми «Розробка фундаментальних економічних основ теорії розвитку» (№ д/р 0103U007663) – структурну модель взаємозв'язку виробництва, капіталу, інвестицій за видами економічної діяльності в Україні; в межах теми «Фундаментальні основи формування механізмів забезпечення стійкого розвитку соціально-економічних систем» (№ д/р 0106U001939) – засади реструктуризації національної економіки України з урахуванням економічних трансформацій; в межах теми «Розроблення методологічних та методичних основ оцінки екологічних втрат для формування еколого-економічної політики в інтересах сталого розвитку» (№ д/р 0109U004805) – механізм формування та оцінювання екологічних втрат в національній економіці.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові результати, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, є достатньо аргументованими, логічно взаємопов'язаними і несуперечливими, характеризуються високим рівнем обґрунтованості, про що свідчить структурна побудова та зміст дисертації, використання статистичної інформації, отриманої як з офіційних джерел, так і в результаті літературного пошуку, виконаного автором, широкий перелік систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором фундаментальних робіт вітчизняних і закордонних науковців.

Мета дисертаційного дослідження, яка полягає у поглибленні теоретико-методологічного обґрунтування та розроблення науково-методичного інструментарію формування оптимальної структури національної економіки, реалізації ефективної державної політики реструктуризації національної економіки України з урахуванням сучасних економіко-екологічних трансформацій, відповідає обраній темі роботи та досягнута. Зміст сформульованих наукових задач структурно-логічно узгоджений, їх кількість слід вважати достатньою для розкриття обраної теми дисертації і досягнення поставленої мети. Об'єкт і предмет дослідження є узгодженими з метою дисертаційної роботи.

Автор дотримується в роботі логічного та структурованого викладення матеріалу. Висновки, що наводяться в кінці розділів дисертації, є узагальненням дослідження та основою формулювання практичних рекомендацій. Вони не містять внутрішніх суперечностей і мають практичну спрямованість. Запропоновані дисертантом методичні підходи є науково обґрунтованими та дозволяють проводити конкретні розрахунки. Отримані наукові положення сформульовано коректно, по кожному з них визначено наукові результати, сутність їх новизни та її ступінь.

Крім того, достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, підтверджується публікацією основних результатів дослідження в одноосібних та колективних монографіях, фахових виданнях з економіки, у міжнародних наукових виданнях та виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз, оприлюдненням їх на профільних науково-практичних конференціях з широкою географією проведення.

Під час написання дисертаційної роботи автор спиралася на сучасну методологію наукових досліджень, що підтверджується застосуванням широкого спектру методів аналізу і обробки інформації, зокрема: методів порівняння, аналізу, синтезу, наукових абстракцій; систематизації і логічного узагальнення, статистичного аналізу, дискримінантного аналізу, структурного моделювання, таксонометричного методу, регресійного аналізу та лінійного програмування, а також теорії ігор, моделі Кубіна і Штерна, моделі незалежних компонент.

Вищевикладене свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Карінцевої О.І.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Підсумовуючи основні висновки і результати дисертаційної роботи, а також особистий внесок здобувача у вирішенні обраної нею науково-прикладної задачі, можна зазначити, що новизна наукових результатів полягає у наступному:

1. Безсумнівну наукову новизну та практичну цінність мають розроблені автором на основі алгоритму структурного моделювання методологічні засади оцінювання характеру та сили взаємного впливу обсягів реалізації продукції, нагромадження капіталу та рівня інвестиційної активності підприємств, як ключових детермінант ефективності галузей народного господарства та економіки в цілому. Практична апробація даного підходу дозволяє ідентифікувати оптимальну структуру національної економіки, що може бути використано як цільовий орієнтир у контексті розробки та реалізації вектору державної політики щодо реструктуризації національної економіки. (стор. 142-160);

2. Позитивної оцінки заслуговує сформований науково-методичний підхід до визначення екологоемності продукції галузей національної економіки. Відповідно до нього, екологоемність запропоновано розраховувати як співвідношення екологічних втрат до частки галузі у ВВП. У свою чергу, екологічні втрати автором визначаються як комплексне явище, що враховує як фактично понесені витрати на сплату різноманітних екологічних платежів, так і латентні витрати (збитки, понесені підприємствами через неекологічну діяльність), а також втрачену вигоду, що виникла через неефективне еколого-економічне господарювання. Практична реалізація запропонованого авторського підходу дозволила ідентифікувати галузі народного господарства з найвищим показником екологоемності, до яких віднесено: транспорт, сільське господарство, енергетичну сферу, паливну промисловість, лісове господарство та металургію (стор. 197-215);

3. Наукову цінність має запропонований методичний інструментарій визначення рівня невикористаного потенціалу галузей народного господарства, що розроблено із застосуванням таксонометричного підходу, який передбачає врахуван-

ня економічних, соціальних та екологічних детермінант при визначенні цільового параметра (стор. 260-277);

4. Важливе практичне значення має розроблений з використанням теорії ігор підхід до визначення напрямків реструктуризації національної економіки, який передбачає збалансування інтересів держави, населення та бізнесу та спрямований на забезпечення високих темпів зростання ВВП з урахуванням необхідності здійснення перетворень у напрямку екологізації економічних процесів (стор. 322-360);

5. Заслугове на увагу авторський внесок в удосконалення теоретико-методологічних засад ідентифікації екологічного ризику галузей народного господарства. Зокрема, рівень екологічного ризику галузі запропоновано розглядати як комбінацію трьох параметрів, оцінених в цілому по досліджуваній галузі: рівня екодеструктивного впливу; збитків через порушення вимог природоохоронного законодавства; міри відхилення показників рівня екодеструктивного впливу та збитків від середньогалузевих значень. Апробація зазначеного підходу для Сумської області дозволила встановити, що найбільш екологічно небезпечними для регіону є такі галузі як: добувна та переробна, сільське, лісове та рибне господарство, енергетика та будівництво (стор. 179-196);

6. Теоретичну та практичну цінність має розроблений автором методичний підхід до ідентифікації впливу економічних трансформацій на структуру національної економіки, що базується на виявленні з використанням інструментарію регресійного моделювання зміни внеску конкретної галузі народного господарства у загальний ВВП країни залежно від коливання рівня оплати праці, кількості зайнятих, обсягів виробництва, фінансових результатів та капітальних інвестицій в галузі (стор. 122-141);

7. Позитивної оцінки заслугове авторський підхід до прогнозування обсягів витрат держави на здійснення реструктуризації національної економіки у контексті посилення її екологічності з урахуванням взаємозв'язків та характеру зміни ряду важливих детермінант, згрупованих у блоки (макроекономічні, екологічні, соціальні, політичні фактори), реалізованого на основі модифікованих моделей Кубіна–Штерна та незалежних компонент (стор. 361-373);

8. Важливе теоретичне значення мають удосконалені автором концептуальні засади реструктуризації національної економіки у контексті посилення її екологічності, що розроблені з урахуванням впливу екологічних та економічних детермінант на структурні зрушення в економіці країни, а також системи обмежень, до яких віднесено: стратегічні пріоритети, поточні тенденції та невикористаний потенціал розвитку галузей національної економіки, рівень їх екологічного ризику та екологоємності (стор. 88-94);

9. Теоретичну та практичну цінність має удосконалений в дисертаційній роботі науково-методичний підхід до виявлення закономірностей структурних зрушень у національній економіці з урахуванням впливу економічних факторів, що реалізовано на основі емпіричного дослідження для 215 країн світу. Підхід передбачає обґрунтуванням тенденцій розподілу національного багатства країн світу (в цілому та залежно від рівня доходу на душу населення) між його структурними компонентами (вироблений, природний та людський капітал, чисті іноземні активи-

ви) та доданої вартості за основними видами економічної діяльності (стор. 97-121);

10. Заслуговують на увагу здійснені в роботі обґрунтування та уточнення змістовних аспектів наступних понять: «структурні зрушення в національній економіці» (як процесу еволюційно-циклічних змін в національній економіці), «структурні зміни в національній економіці» (як результату внутрішньогалузевої та міжгалузевої інституційної перебудови національної економіки), «структурна криза національної економіки» (як неможливості розширення економічної активності суб'єктів господарювання без докорінних змін галузевої структури національної економіки), «структурна політика» (як системи перманентних заходів ринкового та державного регулювання, спрямованих на завчасне попередження деформацій міжгалузевих та міжсекторальних зв'язків) та «реструктуризація національної економіки» (як системи реактивних заходів з ліквідації сформованих диспропорцій елементів суспільного виробництва, системної реорганізації застарілих та неефективних елементів існуючої структури національної економіки); це дозволило встановити логіко-структурну взаємозалежність між ними з урахуванням принципу еволюційної циклічності (стор. 51-70);

11. Позитивної оцінки заслуговує запропонований автором методичний підхід щодо виявлення закономірностей зміни обсягів виробництва, нагромадження капіталу та інвестиційної активності підприємств різноманітних галузей народно-господарського комплексу в залежності від зміни обсягів викидів забруднюючих речовин (у т.ч. діоксиду вуглецю) цими підприємствами (стор. 164-178).

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження. Наукова цінність та практична значимість одержаних результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації теоретичних і науково-методичних положень і практичних рекомендацій для вдосконалення чинних механізмів державної структурної політики.

Так, пропозиції щодо формування структуроутворюючих елементів різних галузей національної економіки можуть бути використані галузевими асоціаціями при підготовці стратегій реструктуризації галузі; щодо прогнозування впливу економічних та екологічних трансформацій на рівень ділової активності в регіоні – регіональними органами влади при розробленні стратегій місцевого розвитку; щодо впливу екологічного чинника на рівень підприємницької активності – підприємствами різних форм власності при оптимізації господарської діяльності.

Практичну цінність результатів дослідження засвідчує наявність ряду довідок про впровадження. Зокрема, пропозиції щодо формалізації взаємного впливу ВВП, власного капіталу та інвестицій в різних галузях національної економіки впроваджено в діяльність ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» (довідка №01-08/218 від 12.10.2018 р.); щодо реалізації регіональних стратегій реструктуризації НЕ – в діяльність Департаменту фінансів Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 02.1-47/767 від 12.10.2018 р.); щодо оцінювання екологічного ризику галузей національній економіці на прикладі Сумської області – в діяльність Департаменту екології та охорони природних ресурсів Сумської обласної державної адміністрації (довідка №

01-20/2523 від 18.10.2018 р.); щодо врахування впливу екологічних трансформацій на рівень потенціалу галузей національній економіці – в діяльність Сумської торгово-промислової палати (довідка № 415 від 16.10.2018 р.); щодо оцінювання потенціалу видів економічної діяльності з урахуванням екологічної складової – в діяльність Сумського обласного регіонального відділення спілки підприємців малих, середніх та приватизованих підприємств України (довідка №131 від 23.11.2017 р.).

Результати дисертації використані в навчальному процесі Сумського державного університету при викладанні дисциплін: «Ефективність економічних систем», «Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків», «Моделювання та прогнозування соціально-економічних систем»; «Економіка ресурсвикористання», «Основи розвитку систем» (акт від 12.02.2018 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертації висновків і пропозицій в опублікованих працях здобувача. Вивчення матеріалів дисертаційної роботи та автореферату дисертанта свідчать про відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи.

Автореферат оформлений згідно з вимогами МОН України, повністю в стислій формі передає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута в роботі.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що висувуються до докторських дисертацій за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Основні положення, висновки і результати дослідження опубліковано у 54 наукових працях загальним обсягом 67,97 друк. арк., з яких особисто авторові належить 44,66 друк. арк., зокрема 1 одноосібна монографія, розділи у 8 колективних монографіях, 24 статей у наукових фахових виданнях України та 4 статей у наукових виданнях інших держав (з яких 14 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, серед яких 4 – до бази Scopus та Web of Science), 17 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

У цілому дисертаційна робота відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, сучасним науковим стилем подачі матеріалу. Дисертація містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, які подаються безпосередньо в основній частині дисертації і виносяться в додатки.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи. Відзначаючи високий рівень обґрунтування і достатню переконливість теоретичних, аналітичних і методичних положень дисертації Карінцевої Олександри Іванівни, цілісність та логіку викладення матеріалів дослідження, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. Позитивно оцінюючи запропонований автором підхід до реструктуризації національної економіки з урахуванням еколого-економічних трансформацій, вважаємо недостатньо висвітленим в роботі, чим саме розроблена автором концепція

пція (рис. 1.8) відрізняється від тих структурних реформ, які наразі реалізуються в Україні.

2. У роботі здійснено системний аналіз наукових поглядів на розуміння сутності структури національної економіки в межах різних теорій, течій та наукових шкіл (стор. 35-51). Однак, з тексту дисертації однозначно не зрозуміло, прихильником якої наукової школи є автор та постулати якої концепції сформували методологічне підґрунтя дослідження.

3. Структурна політика в роботі розглядається як система превентивних заходів ринкового та державного регулювання, але основний акцент при проведенні досліджень зроблено на державній політиці реструктуризації, що залишає поза увагою значну та не менш важливу частину структурних перетворень, які відбуваються без державного втручання.

4. У процесі визначення факторів формування доданої вартості галузей національної економіки України (п. 2.2), дисертантом не враховано той факт, що зменшення/збільшення питомої ваги у ВВП тих чи інших галузей національної економіки має бути узгоджено не лише з поточними трендами екологічних та економічних трансформацій, а також і зі стратегічними орієнтирами збільшення складових національної безпеки. Так, наприклад, скорочення обсягів певного типу рослинництва може бути цілком обґрунтовано з точки зору зменшення деструктивного впливу на ґрунти, але може призвести до суттєвого погіршення продовольчої безпеки.

5. Робота значно виграла б, якщо б містила пропозиції щодо конкретних заходів державного регулювання процесів реструктуризації національної економіки, оцінки обсягів державних витрат на їх реалізацію та очікуваних економічних та екологічних ефектів.

6. Дисертантом зазначено, що рівень екологічного ризику та екологічних втрат формують систему обмежень (стор. 93), що визначають цілі, стартові можливості та часовий горизонт проведення структурних реформ, обсяг необхідних ресурсів на їх проведення та інструменти державного регулювання. Однак, причинно-наслідкові зв'язки між екологічним ризиком та втратами з одного боку, та часовим горизонтом проведення структурних реформ з іншого, залишилися лише на рівні гіпотетичного припущення, яке не було розвинуто в роботі.

7. Дисертантом доведено, що у процесі реструктуризації національної економіки має зрости питома вага високотехнологічних галузей та тих видів економічної діяльності, які використовують альтернативні джерела енергії (рис. 1.8). У той же час, конкретний інструментарій, за допомогою якого держава може досягти таких структурних змін, в роботі не запропонований.

У цілому, зазначені зауваження не знижують високий рівень дисертаційної роботи та суттєво не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України. Дисертаційне дослідження Карінцевої Олександри Іванівни є цілісною, завершеною, самостійно виконаною, кваліфікованою науковою працею. За результатами проведених автором досліджень отримані нові науково обґрунтовані результати щодо розвитку науково-методичних і

практичних рекомендацій щодо реструктуризації національної економіки України з урахуванням еколого-економічних трансформацій.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни, рівень яких («вперше», «удосконалено» та «набули подальшого розвитку») визначено коректно.

Анотеза є ідентичною за змістом та відображає основні положення дисертації. Наукові положення, що виносяться на захист, повністю відображені у публікаціях здобувача, які відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Подана до захисту дисертаційна робота характеризується науковим стилем, матеріал викладено в логічній послідовності, що забезпечує доступність його сприйняття. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Напрям дисертаційного дослідження відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження «Методологічні засади реструктуризації національної економіки України з урахуванням еколого-економічних трансформацій», за змістом і оформленням відповідає вимогам п.п. 10, 13, 14, 16 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), що висуваються до докторських дисертацій, а її автор – Карінцева Олександра Іванівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Завідувач сектором промислової політики
та інноваційного розвитку
Науково-дослідного центру
індустріальних проблем розвитку НАН України,
докт. екон. наук, доцент

Хаустова В. Є.

Підпис Хаустової В. Є. засвідчую : вірно

Учений секретар Науково-дослідного центру
індустріальних проблем розвитку НАН України,
докт. екон. наук, доцент

Белікова Н. В.